

historikere til at skrive »Flensburg. Geschichte einer Grenzstadt« (1966), kan det antagelig forventes, at den foreliggende bog vil føre til udgivelsen af et lignende værk også for Eckernfördes vedkommende!

H. V. Gregersen

OLDTID OG MIDDELALDER

Vincent Gabrielsen: Remuneration of State Officials in Fourth Century B.C. Athens.
Odense University Classical Studies, vol. 11. Odense University Press, 1981. 165 s.
Dkr. 79,30.

Noget af det der huskes bedst om oldtidens athenske demokrati er nok, at det besatte embeder ved lodtrækning og aflønnede embedsmændene; det var jo netop sådanne træk, der gjorde styret til et demokrati. Om lodtrækning og om aflønning, endda om de enkelte takster, kan man da også læse adskilligt i »Athenernes Statsforfatning« (som forfatteren øjensynlig regner for et udkast, vel nok skrevet af Aristoteles). Imidlertid er kildernes udsagn ikke så entydige endda, hvilket selv et kort blik på den internationale forskning siden ca. 1900 klart viser: mens det står nogenlunde fast, bl.a. takket være epigrafisk materiale, at hovedparten af Perikles-tidens embeder var aflønnede, er der vidt forskellige meninger om det 4. århundredes embedsmænd: at de ikke var aflønnede – at de var aflønnede – eller at de lodtrukne var aflønnede, de valgte ikke. Der er altså nok at tage fat på, ikke mindst fordi den sædvanlige hovedkilde, »Athenernes Statsforfatning«, rummer adskillige problemer, bl.a. sproglige.

Hvis det 5. århundredes embedsmænd normalt har fået løn og det 4. århundredes ikke, er det nærliggende at tænke sig ændringen indført ved de to »oligarkiske revolutioner« 411-10 og/eller 404-03. Mange vil ganske vist undre sig meget over, at en så oligarkisk forholdsregel har kunnet få lov at blive stående også efter demokratiets genindførelse i 403; men forundringen mindskes, dersom man godtager Mogens Herman Hansens formodning (jf. f.ex. min anmeldelse i dette tidsskrift bd. 78, s. 353-55) om, at det 4. århundredes athenske demokrati faktisk var betydelig mere moderat/»konservativt« end Perikles-tidens. Som forfatteren imidlertid bemærker s. 28: »the moderate form of fourth century democracy has yet to be documented«, og selv mener han at kunne påvise, at den suspendering af embedsmændenes aflønning, der faktisk gennemførtes på de to nævnte tidspunkter, ikke først og fremmest var ideologisk begrundet, men praktisk, nemlig i statens daværende finansielle vanskeligheder, og at man derfor snarest må regne med, at suspenderingen er ophævet, da forholdene var blevet roligere og finanserne bedre.

Afgørende bliver derfor, hvad det 4. århundredes egne kilder siger. Her inddrager forfatteren naturligvis Aristoteles, men desuden talerne og Xenofon, hvilket er lidt mere usædvanligt, og endelig forsøger han at bestemme embedsmændenes socio-økonomiske status, hvilket er en ny og vanskeligt håndterlig tilgangsvinkel. Hvad Aristoteles angår, omtaler »Politik« nok løn til embedsmænd som et demokratisk træk i bred almindelighed, men detailoplysningerne i »Athenernes Statsforfatning« går faktisk kun på folkeforsamling, råd og domstole samt enkelte af embedsmændene (kapp. 42 og 62), og heller ikke hos Demosthenes synes løn til embedsmænd at have nogen fremtrædende plads. Forfatteren tør dog ikke bygge noget på et sådant argumentum e silentio, bl.a. ud fra den

formening at »Athenernes Statsforfatning« er et ufuldstændigt arbejde – og det er et sandt ord, man tænke blot på dens manglende omtale af athensk lovgivningsprocedure. Tilbage er så den socio-økonomiske status, hvor forfatteren især gør opmærksom på to ting: 1) fattige athenere har kunnet beklæde embeder, og det havde de vel ikke råd til uden at få en godtgørelse for det; 2) når talerne skal opregne deres gode gerninger over for folket, påberåber de sig liturgier o.l., men ikke at de har beklædt embeder; tværtimod antyder deres sprogbrug, at embeder var en, ikke særlig anset, måde at skaffe sig indtægter på – modsat liturgierne, der betød udgift. Sådanne udtalelser tyder i al fald ikke på, at embeder har været ulønnede æreshverv, og forfatterens konklusion bliver, at kilde-materialet taget under ét tyder på, at det 4. århundredes athenske embedsmænd har fået løn – måske med undtagelse af de valgte.

Men hvad betyder egentlig »løn«? Nogle forskere har villet skelne skarpt mellem *misthos* = »aflønning« (i drachmer) og *eis trofēn/sitesin* = »til fortæring«, men forfatteren finder efter en nøje analyse af det 4. århundredes, herunder Aristoteles' sprogbrug, at udtrykkene er synonyme og altså ikke behøver at sige noget om aflønningsformen. Man må dog stadig spørge, hvor stor en rolle »naturalier« (f.ex. krigsbytte, gaver, offer-andele) har spillet for embedsmændenes aflønning i forhold til aflønning i drachmer (jf. Mogens Herman Hansen: Det athenske demokrati i 4. årh. f.Kr., hæfte 5: Embedsmændene. Kbh. 1979); man kan også spørge, om en embedsmand faktisk kunne leve af sin godtgørelse. Disse og mange andre spørgsmål kan næppe besvares blot nogenlunde udtømmende, thi som forfatteren flere gange skriver, materialet er »indicative and not conclusive«. Men den foreliggende undersøgelse er grundigt og dygtigt gennemført, med vilje og evne til at se materialet fra nye vinkler, og det er glædeligt, at det omstridte spørgsmål her har fået en tidssvarende gennemarbejdning og opsummering.

A. Damsgaard-Madsen

Rudi Thomsen: King Servius Tullius. A Historical Synthesis. Humanitas V. Kbh., Gyldendal 1980. 347 sider med index og bibliografi. Kr. 318.

Siden Niebuhrs Römische Geschichte har Roms ældste historie været et af forskningens yndlingsobjekter. Dette skyldes bl.a., at just dette værk med rette er blevet betragtet som udtryk for et meget væsentligt paradigmeskift (for at tale moderne) i historievitenskaben, ja mange har ladet det være begyndelsen til den egentlig videnskabelige historie. Utallige er de forsøg, der er blevet gjort på at løse de komplicerede kildeproblemer, der gør Roms ældre historie så vanskelig at skildre, og forskningssituationen er ikke blevet enklere af den omstændighed, at et umådeligt arkæologisk kildemateriale siden da er gravet frem. Problemerne er snart angrebet fra arkæologisk, snart fra historisk og snart fra antikvarisk hold.

Med Rudi Thomsens bog om Roms næstsidsste konge, Servius Tullius, er vi givetvis kommet et betydeligt stykke videre på den historiske erkendelses vej. Roms syv konger er hyldet i sagnenes tåger og deres konturer som historiske personer er utydelige. Vi har ingen samtidige historiske kilder, men kun de langt senere beretninger samt antikvariske bemærkninger om »gamle dage« fra augustæisk og efter-augustæisk tid. Meget viden er indirekte overleveret i lærde kommentarværker eller i citater, løsrevet fra den oprindelige sammenhæng. Denne mildest taget forvirrede overlevering skal samles og konfronteres